

RANG TASVIRDA KOMPAZITSION YECHIM

Ergashova Shahlo

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada rang tasvir bn ishlashda kompozitsion yechimhaqida soʻz boradi.*

Kalit soʻzlar: *Kompozitsiya, tasviriy sanʼat, rassom, ijodkor, inson, tasavvur, tabiat, qobilyat*

Kompozitsiya qonun-qoidalarini chuqur bilish, qobiliyatli ijodkor ongiga sayqal beradi. Umuman kompozitsiya va rasm sanʼati ibtidoiy jamoa davriga borib taqaladishini nazarda tutib fikrlaydigan boʻlsak insoniyat tafakkurini debocha desak xató boʻlmaydi. Shunday ekan tasviriy sanʼat turli davrlarda turlicha rivojlanish tarixiga ega. Kompozitsiya xaqida gap borganda, uning naqadar mashaqqatli nechogʻli qiziqarli ekanligini aytib oʻtish oʻrinli. Chunki asar yaratish ijodkor-rassomdan Kompozitsiya uchun nisbatan koʻp etyud, eskiz ishlashni va bu muallifdan mavzuga chuqur yondashishni talab etadi. Kompozitsiyada umumiy yaxlitlikka erishish uchun asosiy maqsadni yorituvchi diqqat eʼtiborli markazni belgilash, ikkinchi darajali qismlardan voz kechish, chalgʻituvchi kontrastlardan holi boʻlish talab etiladi Albatta badiiy asar yaratishda amaliy jihatdan koʻnikmalarni egallashlash hamda nazariy bilimlarni ham bilishlari kerak.

Tasviriy sanʼat asari albatta insonni chuqur mulohaza qilishga zavqlanishga tasavvurini boyitishga, halqlar tarixining bir boʻlagi sifatida oʻz qadr qimmatiga ega boʻladi va halqning maʼnaviy boyligiga aylanadi. Kompozitsiya aslida keng tushuncha boʻlib u sanʼatning barcha turlarida tadbiiq etiladi Rangtasvirda biror asar yaratilar ekan albatta kompozitsiya qonun va qoidalaridan foydalaniladi va bu asarda ijodkorning oʻz oldiga qoʻygan maqsadi va vazifalarini ochib berishga xizmat qiladi V.M.Jirmunskiy aytganidek Kompozitsiyani tadqiq qilishdan maqsad, asarning tashqi tuzilishini aniqlaydigan badiylik asoslarini topishi, undagi badiiy materialni taqsimlash va joylashtirishni aniqlashdan iborat. Sanʼatni doimiy rivojlanishda boʻlishi bu erkin ijodiy taffakur, kompozitsion fikrlashning boʻlishidir. Shuni nazarda tutish kerakki yaʼni sanʼatning yashovchan boʻlishi uchun avvalo erkin kompozitsiyaning rivojlanishiga imkoniyat yaratish hisoblanadi. Aytishimiz mumkunki sanʼatni rivojiga toʻsiq boʻlish va taʼlimni sustlashtirishning eng fundamental sharti erkinlikning boʻlmasligidir. Bilamizki butun dunyoda ijodkorlar xususan rassomlar har bir davrda oʻzlarining ijodiy ustaxonalari va studiyalariga ega boʻlishgan.

Kadimdan kompozitsiya asar gʻoyasi bilan uzviy bogʻlik xolda tushunib kelingan va ijodkor tasvirlamoqchi boʻlgan gʻoya aynan, tasvir, voqea va shaxslarni umumiylikka gʻoyaviy-badiiy mazmunini ifoda etuvchi uzviy bir butunlikka birlashtirishdir.. Kompozitsiyani faqatgina qalam, moʻyqalam yoki boʻyoqlar vositasida yaratibgina qolmay,

balki noan'anaviy |ashyolarni biriktirish yo'llari bilan ham kompozitsiya tuzish mumkin. Rassom, kompozitsiya yaratishda tabiat qurshovidagi shakl va ranglardan jonli va jonsiz tabiat ashyolaridan o'z kompozitsiyasini yaratishda foydalanishi mumkin.¹ Kompozitsiya ustida ishlashni nimadan va qanday boshlash kerak? Kompozitsiya ustida ish boshlash arafasida polotno yuzasini to'g'ri tashkil etish muammosi paydo bo'ladi. Insonning ko'rish a'zolari va tafakkuri fazoviy mushohada etishga moslangan. Masalan, polotno yuzasiga o'tkazilgan to'g'ri chiziq gorizont bo'lsa, pasti - yer, tepasi - osmon g'oyasini, vertikal chiziq - tomonlar g'oyasini beradi. Kompozitsiyani tadqiq qilishdan maqsad, asarning tashqi tuzilishini aniqlaydigan badiylik asoslarini topishi, undagi badiy materialni taqsimlash va joylashtirishni aniqlashdan iborat. (V. Jirmunskiy. adabiyot nazariyasidan olim) ko'plab teran fikrli rassomlar asar yaratishda o'zlarining rejissyor sifatidagi hususiyatlarini topganlar va ular xuddiki sahna maydoni kabi matoda (холста) ish olib boradilar. Demak biror mavzuga oid asar ishlashni niyat qilgan ekanmiz qoramamalarsiz kompozitsiya ustida ishlashni tasavvur qilib bo'lmaydi. Shundan kelib chiqib rassom oldida kompozitsiyani yaratishdan avval quyidagi vazifalar turadi: taxminay asar g'oyasi va kompozitsion yechimi yaratiladi, ya'ni kompozitsiyadagi holat, asar syujetini topish, birinchi va keyingi plandagi shaxslarning bo'shliqdagi nisbat farqlari, gorizont chizig'ini aniqlash, asardagi yorug'-soyani taqsimlash, asar qaxramonining obrazi, qomat harakatini o'rganishni talab qiladi.

Bugungi kun tasviriy san'atining yurtimizda va dunyoda rivojlanish jarayonini kuzatadigan bo'lsak bugungi kun rassomining tafakkuri keng bo'lishi zamonaviy texnologiyalar bilan qurollangan bo'lishi kerak ekanligi jumladan dunyo tasviriy san'atida ro'y berayotgan jarayonlardan orqada qolib ketmasligi va yurtimizda kechayotgan taraqqiyot jarayonlariga hamohang harakatda bo'lishni bevosita davrning o'zi talab qilmoqda. Hozirgi zamonaviy davrda tasviriy san'atning o'rni degan savol qo'yadigan bo'lsak Aytishimiz mumkinki tasviriy san'at tarbiyadan tortib taraqqiyotning yuksak ko'rinishlarigacha o'z o'rniga ega ekanligi yaqqol ko'rinib turadi. Hayotimizning har jabhasida, ishlatayotgan har buyumda, umuman har qanday ko'rinishida albatta rassom ijodkorning tafakkuri aks etganini ko'rishimiz mumkun. Tasviriy san'atda kompozitsiya chegarisi mavjud desak xato bo'ladi, chunki insonni fikrlashini chegaralab bo'lmaydi. Lekin ma'lum bir davrda mafkura nuqtai nazaridan fikr bildirish nazarda tutilgan. Bunga misol sifatida, san'at tarixida keltirilgan ma'lum bir davrda diniy cherkovlar olib borgan faoliyatni aytish mumkun bo'ladi.

Rang haqiqatan ham tasvirdagi kompozitsion yechimdir. Vizual ta'sir yaratish, his-tuyg'ularni etkazish va tomoshabin e'tiborini boshqarishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Rangning kompozitsion yechim bo'lib xizmat qilish usullari:

1. Kontrast va muvozanat: Qarama-qarshi ranglardan foydalanish tasvirda muvozanat va uyg'unlik hissini yaratishi mumkin. Turli ranglar, to'yinganlik yoki yorqinlikdagi ranglarni strategik joylashtirish orqali fotograflar va rassomlar tomoshabinning ko'zini boshqarishi va ko'zga yoqimli kompozitsiya yaratishi mumkin.

2. Urg'u va markazlashtirilgan nuqtalar: rang tasvirdagi muayyan elementlarga e'tiborni jalb qilish uchun ishlatilishi mumkin. Yorqinroq fonda jonli yoki kontrastli rang diqqat markazida bo'lib, tomoshabinning nigohini boshqaradi va vizual qiziqish uyg'otadi.

3. Kayfiyat va his-tuyg'ular: Turli xil ranglar turli xil his-tuyg'ular va kayfiyatlarni uyg'otadi. Qizil va to'q sariq kabi issiq ranglar issiqlik, energiya va ehtiros tuyg'usini yaratishi mumkin, ko'k va yashil kabi sovuq ranglar esa xotirjamlik, xotirjamlik yoki qayg'uni uyg'otishi mumkin. Ranglarni sinchkovlik bilan tanlab, ularni manipulyatsiya qilish orqali rassomlar o'z kompozitsiyalarida o'ziga xos his-tuyg'ularni yoki hikoyalarni etkazishlari mumkin.

4. Ramzi va ma'nosi: Ranglar ko'pincha ramziy ma'no va madaniy birlashmalarni o'z ichiga oladi. Misol uchun, qizil sevgi yoki xavfni, oq esa poklik yoki aybsizlikni anglatishi mumkin. Muayyan ramziy ahamiyatga ega bo'lgan ranglarni qo'shish orqali rassomlar o'z kompozitsiyalariga chuqurlik va ma'no qatlamlarini qo'shishlari mumkin.

5. Vizual ierarxiya: Ranglar tasvir ichida vizual ierarxiyani o'rnatish, tomoshabin e'tiborini yo'naltirish va kompozitsiya ichidagi elementlarni tartibga solish uchun ishlatilishi mumkin. Yorqin, to'yingan ranglar o'chirilgan yoki to'yinmagan ranglarga qaraganda ko'proq e'tiborni jalb qiladi, bu esa rassomlarga ma'lum elementlarni boshqalardan ustun qo'yish imkonini beradi.

Xulosa qilib aytganda, rang - bu tasvirlardagi kuchli kompozitsion yechim bo'lib, rassom va fotosuratchilarga vizual effekt yaratish, his-tuyg'ularni etkazish, diqqat markazini yaratish va tomoshabin e'tiborini jalb qilish imkonini beradi. Rang nazariyasi tamoyillari va uning kompozitsiyaga ta'sirini tushunib, rassomlar o'z asarlarining umumiy estetikasini va mazmunini oshirish uchun rangdan samarali foydalanishlari mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Каланов.А.Ж Графика композицияси. ўқув қўлланма (бакалавр йўналиши 1-босқич дастури асосида) Тошкент «info capital group» 2018

2. Egamov.A. Kompozitsiya asoslari 5-9 sinflar. —San'at|| jurnali nashriyoti. Toshkent – 2005

3. Абдуллаев.С.А.. Рангтасвир асарида композиция муаммолари. услубий қўлланма. Тошкент-1994

4. ХАЙТОВ.Е.Х. КОМПОЗИТСИЯ фанидан О_қув қо_лланма. Cho_лпон номидagi nashriyot-matbaa ijodiy uyi. Toshkent – 2019

5. Вахриев I.S. (2021). PROBLEM EDUCATIONAL TECHNOLOGY IN TEACHING FINE ARTS LESSONS. Экономика и социум, 9(88), 33-35.

6. Вахриев I.S. (2021). THE IMPORTANCE OF PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN THE TEACHING OF FINE ARTS. Экономика и социум, 9(88), 28-32.